

Nr 5

Lagutskottets betänkande i anledning av motion
angående behörigheten att förrätta kyrklig vigsel.

Motionsyrkandet

I motionen 1971:58 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställs

”att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1971 års riksdag, vilket ger vigselförrättare såväl inom svenska kyrkan som inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, under förutsättning att minst en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund”.

Gällande rätt

Bestämmelserna om vigsel återfinns i 4 kap. giftermålsbalken. Äktenskap kan ingås antingen med kyrklig eller borgerlig vigsel. Valfrihet mellan de båda formerna föreligger så till vida, att kontrahenterna alltid äger erhålla borgerlig vigsel, så snart de över huvud taget är berättigade att ingå äktenskap.

Kyrklig vigsel äger rum inom svenska kyrkan eller inom annat trossamfund. Vigsel inom svenska kyrkan må äga rum, om de trolovade eller en av dem tillhör svenska kyrkan. Kyrklig vigsel inom annat trossamfund än svenska kyrkan kan ske, om Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom samfundet och de trolovade eller en av dem tillhör samfundet. Sådan vigselrätt har tillerkänts flertalet av de i Sverige förekommande trossamfunden. Vidare gäller att Kungl. Maj:t äger förordna att medlem av utländskt evangeliskt-lutherskt trossamfund skall ha samma rätt till kyrklig vigsel som medlem av svenska kyrkan. Sådant förordnande har meddelats i fråga om medlemmar av danska folkkyrkan, norska statskyrkan, Finlands evangelisk-lutherska kyrka och evangelisk-lutherska Augustanasynoden i Amerika.

Beträffande förrättare av kyrklig vigsel gäller att till vigsel inom svenska kyrkan äger de trolovade välja vilken präst inom kyrkan de önskar men att endast präst i församling, av vilken endera är medlem, är skyldig att viga. Inom annat trossamfund förrättas vigsel av den som är behörig därtill enligt Kungl. Maj:ts förordnande. Har Kungl. Maj:t medgivit att vigsel må förrättas inom visst trossamfund av dess prästerskap eller eljest av befattningshavare i samfundet, må sådan präst eller befattningshavare ej utöva sin behörighet att viga, innan länsstyrelsen i det län där samfundets styrelse har sitt säte på framställning av

samfundet meddelat intyg om att han är behörig att förrätta vigsel inom samfundet. Nu sist berörda bestämmelse återfinns i kungörelse den 26 oktober 1951.

Beträffande själva vigselceremonin föreskrivs i nämnda kapitel i giftermålsbalken, att de trolovade, som skall vara samtidigt tillstades inför vigselförrättaren, skall inför denne avgiva sitt ja och samtycke till äktenskapet samt att kontrahenterna därpå skall av vigselförrättaren förklaras för äkta makar. I övrigt skall lända till efterrättelse vid vigsel inom svenska kyrkan föreskrifterna i kyrkohandboken och vid vigsel inom annat trossamfund dess kyrkobruk samt vid borgerlig vigsel de bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Genom lagen den 30 juni 1948 om ämbetsansvar för vigselförrättare i vissa fall är stadgat, att vigselförrättare, som åsidosätter vad honom i sådan egenskap åligger beträffande annat än rent kyrklig ordning, döms, även om det ej sker i utövning av befattning varmed ämbetsansvar är förenat, för tjänstefel till böter eller, om brottet är grovt, fängelse i högst ett år efter vad i 20 kap. 4 § brottsbalken sägs.

Motionens motivering

Till stöd för yrkandet i motionen anføres i huvudsak följande.

Den föreliggande begränsningen till samfund bör upphävas. Det avgörande måste vara vederbörandes anslutning till kristet samfund. Om de trolovade eller en av dem tillhör svenska kyrkan eller annat trossamfund bör vigsel få äga rum antingen inom kyrkan eller samfundet. De senare årens ekumeniska strävanden har medfört ett närmare samarbete dels mellan skilda frikyrkosamfund, dels mellan svenska kyrkan och frikyrkosamfunden. De personliga kontakterna mellan medlemmar tillhörande olika kyrkor har blivit bättre. Därför är det angeläget att giftermålsbalkens bestämmelser ändras så att medlemskap antingen i svenska kyrkan eller annat trossamfund blir tillräckligt för att kyrklig vigsel skall få äga rum, antingen inom svenska kyrkan eller annat trossamfund.

Tidigare riksdagsbehandling

Det genom förevarande motion väckta spörsmålet har behandlats av riksdagen vid ett stort antal tillfällen under de senaste åren. För att översiktligt belysa frågornas behandling under 1960-talet återges i det följande vissa uttalanden i utlåtanden av *första lagutskottet*, vilka alla godkänts av riksdagen.

I *utlåtandet 1962:23* behandlade utskottet en motion, vari begärdes "full vigselrätt" för vigselförrättare inom svenska kyrkan och annat trossamfund. Utskottet antog att, då någon av de trolovade tillhör ett samfund med vigselberättigad präst, det ter sig mest närliggande för kontrahenterna att vända sig till denne, om de önskar kyrklig vigsel.

Beträffande de s. k. anhängarna syntes dock enligt utskottet begränsningarna i vigselförrättarnas behörighet kunna medföra olägenheter genom att vigsel ej kunde förrättas inom vederbörande trossamfund. Det syntes därför enligt utskottet föreligga vissa skäl för ändring i gällande lagstiftning. Utskottet anförde dock att starka skäl talade för att utvidgning av vigselrätten inte genomfördes annat än i samband med att problemet rörande omfattningen av vigselplikten för prästerskapet inom svenska kyrkan bringades till sin lösning. Det spörsmålet torde emellertid enligt utskottet icke kunna lösas oberoende av den då pågående kyrka-stat-utredningen.

Liknande uttalanden gjordes i utskottets *utlåtanden 1964:5, 1966:16 och 1967:13.*

I *utlåtande 1968:39* i anledning av motioner med samma yrkande som nu förevarande anförde utskottet att frågans avgörande med fördel borde anstå i avbidan på slutförandet av remissbehandlingen av kyrka-stat-utredningens år 1968 avgivna slutbetänkande och Kungl. Maj:ts ställningstagande med anledning därav. Utskottet framhöll även att lösningen av frågan om vigselbehörigheten och vad därmed äger samband kunde bli beroende av förhållandet mellan staten och kyrkan samt erinrade om att detta övervägdes av den då nyligen tillsatta 1968 års beredning om stat och kyrka.

Samma uppfattning kom till uttryck i utskottets *utlåtanden 1969:7 och 1970:2* i anledning av bl. a. motioner med väsentligen samma innehåll som föregående år.

I sistnämnda utlåtande tillade utskottet att skälen för att icke bryta ut frågan om vigselbehörigheten ur sitt större sammanhang ökat i styrka genom det utredningsarbete, som under 1969 påbörjats av familjelags-sakkunniga (se nedan) och vari innefattas frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap. Stannar man för ett sådant system kan den kyrkliga vigseln – liksom numera lysningen – bli en frivillig personlig angelägenhet och varje samfund, oberoende av kyrka-stat-relationen, självt få bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna eller frikyrkopastorerna skall medverka i vigselakter, framhöll utskottet.

Här må slutligen anmärkas att vid såväl 1969 som 1970 års utlåtanden hade fogats en reservation av sju ledamöter vari uttalades att lagförslag innefattande bifall till motionerna borde föreläggas riksdagen samt hemställdes att uttalandet skulle ges Kungl. Maj:t till känna.

1958 års utredning kyrka-stat

1958 års utredning kyrka-stat har i sitt slutbetänkande (SOU 1968:11) om ifrågavarande vigselbehörighet anfört följande.

Vigselrätten inom fritt trossamfund är på samma sätt som inom svenska kyrkan begränsad till de fall då åtminstone den ena av de trolovade tillhör samfundet. För fritt trossamfund kan detta emellertid ha större praktisk betydelse än för kyrkan. Det torde knappast förekomma att den som utträtt ur svenska kyrkan önskar vigsel inom

kyrkan. Däremot förekommer att personer som visserligen ej inträtt i ett fritt trossamfund men ändå står i nära relation till ett sådant önskar viga inom samfundet. I riksdagen har i motioner hemställts om lagändring för att möjliggöra sådan vigsel.

Några principiella betänkligheter av mera allvarlig art föreligger ej mot en sådan ändring, att redan i A-läget vigselförrättare inom annat trossamfund än svenska kyrkan ges behörighet att viga även då ingen av de trolovade är medlem i samfundet. På en bedömning av det praktiska behov, som i sådant hänseende må göra sig gällande, saknar utredningen anledning ingå. En sådan ändrad ordning aktualiserar frågan om ej även präst i svenska kyrkan bör ges en på samma sätt vidgad vigselbehörighet, oberoende av relationen kyrka—stat.

Kyrka—stat—utredningens betänkande är under övervägande inom Kungl. Maj:ts kansli.

1968 års beredning om stat och kyrka

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1968 har chefen för utbildningsdepartementet tillkallat sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och svenska kyrkan. Enligt direktiven (riksdagsber. 1969 s. 333 ff.) skall de sakkunniga, vilka antagit benämningen 1968 års beredning om stat och kyrka, i första hand söka nå fram till ett ställningstagande rörande den principiella utformningen av förhållandet. Med anledning av förevarande motioner kan nämnas att enligt direktiven frågor rörande vigsel inte bör tas upp av de sakkunniga utan behandlas vid en senare tidpunkt.

Beredningen avgav i december 1969 ett betänkande (SOU 1970:2) som innefattar en systematisk sammanställning över de remissvar som avgivits över kyrka—stat—utredningens slutbetänkande. Utredningens uttalande att några principiella betänkligheter av mera allvarlig art inte föreligger mot att vidga vigselrätten för såväl de fria samfundet som för svenska kyrkan till att omfatta även de tillfällen då ingen av de trolovade är medlem i samfundet har kommenterats av länsstyrelserna i Kronobergs och Jämtlands län, domkapitlet i Lund, Sveriges frikyrkoråd och Sveriges kristna socialdemokraters förbund. Meningarna är delade.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anför.

Det kan — med tanke på nuvarande proportioner mellan kyrklig och borgerlig vigsel — vara rimligt antaga, att i flera fall önskemål uppstår bland icke-medlemmar att erhålla kyrklig vigsel. Enligt nuvarande lagregler vore detta icke möjligt. Det är dock tänkbart, att kyrkan önskar erbjuda en sådan tjänst till människor, som visserligen ej är medlemmar, men ändå står kyrkan nära. Frågeställningen har aktualiserats av utredningen (sid. 140, sp. 2) och det synes angeläget att i händelse av ett ändrat förhållande mellan kyrka och stat frågan löses på ett för Svenska kyrkan och övriga samfund likformigt sätt genom att tillerkänna nu vigselberättigade samfund rätt att viga även icke-medlemmar.

Ett flertal ledamöter av *Sveriges frikyrkoråd*

anser att det med nuvarande bestämmelser för kyrklig vigsel borde kunna övervägas att utvidga vigselrätten för såväl Svenska kyrkans präster som för frikyrkliga vigselförrättare att gälla även i de fall då ingen av kontrahenterna tillhör samma samfund som vigselförrättaren.

Sveriges kristna socialdemokraters förbund anser det självklart

att ingen vigsel blir beroende av om en eller båda kontrahenterna är medlemmar av det samfund, inom vars ram vigseln sker. Det som bör fordras är att vigselförrättaren har samhällets auktorisation att förrätta vigsel med juridisk verkan och att han/hon ålägges att under ämbetsmannansvar meddela detta till en central myndighet.

Däremot ställer sig *domkapitlet i Lund*

frågande till behovet av sådan lagändring att vigselförrättare inom Svenska kyrkan eller annat samfund ges behörighet att viga, då ingen av kontrahenterna tillhör vederbörande samfund (s. 140). En sådan lagändring synes vara ägnad att fördunkla den kyrkliga resp. frikyrkliga vigselaktens religiösa karaktär och torde knappast fylla något angeläget behov. Här är det ju inte fråga om en samhällsfunktion som samfunden är ensamma om att utöva. Prästens uppgift i vigselakten är också av religiös art. Han har att "helga" akten. Men då bör en akt av sådan karaktär vara reserverad för sådana vigslar där åtminstone den ena kontrahenten tillhör samfundet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län påpekar att plikt att viga icke-medlemmar ej kan föreskrivas i ett fritt läge.

Enligt uppgift från beredningens sekretariat väntas ett principbetänkande kunna lämnas vid årsskiftet 1971-1972.

Familjelagssakkunniga

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 augusti 1969 har justitieministern tillkallat sakkunniga för en allmän översyn av den familjerättsliga lagstiftningen. Bland de olika ämnen som enligt direktiven (riksdagsberättelsen 1970 Ju:52) skall tas upp av de sakkunniga är formerna för ingående och upplösning av äktenskap. Dessa former bör enligt direktiven förenklas. Rörande ingående av äktenskap anförs i direktiven härutöver följande.

Frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap har behandlats av riksdagen vid flera tillfällen under senare år. Förslagsställarna har därvid i allmänhet närmast tänkt sig att den borgerliga vigseln skulle vara obligatorisk för alla. För dem som vill ha kyrklig vigsel skulle det i så fall behövas dubbla ceremonier. Jag är inte övertygad om att detta är en lycklig lösning. För min del är jag benägen att principiellt se det så att själva registreringen hos vederbörande folkbokföringsmyndighet bör vara det konstitutiva momentet för äktenskapets tillkomst. Registreringen måste föregås av prövning av förekomsten av ev. äktenskapshinder, men i övrigt synes inte behöva krävas mer än ett anmälningsförfarande. Om de sakkun-

niga stannar för ett sådant system, bör det givetvis stå makarna fritt att komplettera registreringen med vigsel. Den kyrkliga vigseln blir – liksom numera lysningen – en frivillig personlig angelägenhet som har sitt stöd i traditionen och inte i lagstiftningen, och kyrkan får själv bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna skall medverka i vigselakter. Det system som jag antytt lämnar också utrymme för att behålla en civil vigsel såsom en frivillig ceremoni. I så fall bör man undersöka möjligheterna att göra den civila vigseln till ett likvärdigt alternativ för dem som önskar en högtidlighet utan kyrklig medverkan i samband med äktenskapets ingående.

Något betänkande från de sakkunniga är inte att emotse under år 1971.

Utskottet

Enligt giftermålsbalkens regler får kyrklig vigsel äga rum inom svenska kyrkan samt inom annat trossamfund, om Kungl. Maj:t medgivit att vigsel får förrättas inom samfundet. En förutsättning för kyrklig vigsel är att de trolovade eller en av dem tillhör det samfund, inom vilket vigseln är avsedd att förrättas. Till vigsel inom svenska kyrkan äger de trolovade välja vilken präst inom kyrkan de önskar, men endast präst i församling, av vilken endera är medlem, är skyldig att viga.

I motionen hemställs om förslag till sådan ändring av nyss nämnda regler att vigsel av svenska medborgare skall få förrättas inom svenska kyrkan och annat kristet trossamfund även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, dock under förutsättning att en av dem tillhör något kristet trossamfund.

Enligt utskottets mening föreligger inte några principiella skäl mot den föreslagna utvidgningen av vigselrätten. För en ändring talar framför allt den strävan till ekumenisk samhörighet som präglar eller bör prägla de kristna samfunden; i en tid av växande sekularisering framstår det som angeläget att markera en kristen enhet och enighet. Härjämte framstår ändringen som ett led i den utveckling mot full valfrihet och jämlikhet för den enskilde, som vårt samhälle arbetar för.

Den ofta framförda invändningen att man inte nu bör vidtaga några ändringar utan avvakta resultatet av det pågående utredningsarbetet rörande förhållandet mellan kyrkan och staten eller familjelagssakkunnigas överväganden om införandet av ett system där registrering hos folkbokföringsmyndighet konstituerar äktenskapet är enligt utskottets mening inte bärande. Om ett sådant system eller annan form av obligatoriskt civiläktenskap införs, medför detta att kyrkliga vigselförrättningar inte får rättslig betydelse för uppkomsten av äktenskap. Varje enskilt trossamfund får därför själv bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna skall medverka i vigselakter. Den nu föreslagna ändringen rörande vigselbehörigheten lägger därvid lika litet något hinder i vägen som den nu gällande bestämmelsen. Vidare ligger genomförandet av de förslag nämnda utredningar kan komma fram till så långt fram i tiden att man rimligen inte kan åberopa dem som stöd för vägran att inom den nuvarande ramen för den kyrkliga vigseln undanröja ett hinder för det ekumenis-

ka samarbetet samfunden emellan. I anslutning till det anförda må framhållas att det ju inte är fråga om att vidga ramen för rätten att förrätta kyrklig vigsel.

I enlighet med det anförda bör lagförslag grundat på motionärernas yrkande föreläggas 1971 års riksdag.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen 1971:58 i skrivelse till Kungl.

Maj:t ger till känna vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 9 mars 1971

På lagutskottets vägnar

DANIEL WIKLUND

Vid detta ärendes behandling har närvarit: herrar Wiklund i Stockholm (fp), Svedberg (s), Svanström (c), fröken Anderson i Lerum (s), herrar Hammarberg (s), Börjesson i Falköping (c), fru Åsbrink (s), fru Lundblad (s), herrar Winberg (m), Andersson i Södertälje (s), fru Jonäng (c), herrar Israelsson (vpk), Olsson i Timrå (s), Enlund (fp) och Söderström (m).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

av herr *Svedberg* (s), fröken *Anderson* i Lerum (s), herr *Hammarberg* (s), fru *Lundblad* (s), herrar *Andersson* i Södertälje (s), *Israelsson* (vpk) och *Olsson* i Timrå (s), vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets utlåtande som börjar på s. 6 med orden "Enligt utskottets" och slutar på s. 7 med orden "års riksdag" bort ha följande lydelse.

Som framgår av redogörelsen ovan har spørsmålet om prästs vigselbehörighet och de därmed sammanhängande frågorna om prästs vigselkyldighet och om införande av obligatoriskt civiläktenskap behandlats av riksdagen vid skilda tillfällen under de senaste åren. De förslag om särskilda utredningar eller lagändringar på området som väckts har avslagits av riksdagen på hemställan av första lagutskottet.

I likhet med vad första lagutskottet uttalat i tidigare utlåtanden rörande vigselbehörigheten anser lagutskottet att det inte är påkallat att ta upp frågan till mer ingående behandling, eftersom avgörandet med fördel kan anstå i avbidan på att Kungl. Maj:t tar ställning till kyrka-stat-utredningens slutbetänkande. Lösningen av frågan och vad därmed äger samband kan också bli beroende av utformningen av förhållandet mellan staten och kyrkan, ett spørsmål som utreds av 1968 års beredning om stat och kyrka. Ett tungt vägande skäl för att inte bryta ut frågan om vigselbehörigheten ur sitt större sammanhang är slutligen det utredningsarbete, som under 1969 påbörjats av familjelagssakkunniga och som innefattar bl. a. frågan om införande av ett system där registrering hos folkbokföringsmyndighet konstituerar äktenskapet. Stannar man för ett sådant system eller någon form av obligatoriskt civiläktenskap kan den kyrkliga vigseln — liksom numera lysningen — bli en frivillig personlig angelägenhet och varje samfund, oberoende av kyrka-stat-relationen, självt få bestämma i vilken omfattning och under vilka villkor prästerna eller frikyrkopastorerna skall medverka i vigselakter. En särskild omständighet, som talar för att man bör avvakta ett beslut i frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap eller annan form för ingående av äktenskap är att en utvidgning av vigselbehörigheten i enlighet med motionsförslaget kräver samtycke av kyrkomötet såvitt avser vigsel inom svenska kyrkan. För detta trossamfund kan således frågan inte lösas förrän efter nästa allmänna kyrkomöte, som kommer att sammanträda år 1975, såvitt icke särskilda skäl föranleder att det sammankallas dessförinnan.

Under hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen.

dels att utskottet bort hemställa

att motionen 1971:58 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.